

УДК 316.334.55/.56 : 613.6.01 : 364.786.2 : 330.12

DOI: 10.31548/hspedagog2020.04.082

**ІНФОРМУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ З НАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ****О. В. ДРАЧУК**, аспірант*Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: odrachuk@nubip.edu.ua*

Анотація. У статті розкрито поняття «інформація», «інформованість». На законодавчому рівні проаналізовано нормативно-правові документи, що стосуються інформування населення. Окреслено реабілітаційні послуги, якими на сьогодні не задоволені особи з інвалідністю. Виокремлено напрями щодо інформування з медичної, професійної, соціальної реабілітації. Узагальнено проблеми щодо доступності реабілітації. Схарактеризовано ускладнення. З якими стикаються особи з інвалідністю, надано відповідну оцінку на національному рівні, рівні надання послуг та рівні бенефіціара. Виявлено основні принципи інформаційних відносин. Узагальнено аналіз сайтів, де розміщено інформацію щодо надання реабілітаційних послуг.

Ключові слова: інформування, населення, особи з інвалідністю, охорона здоров'я, послуги, принципи, реабілітація.

Актуальність. Суспільна охорона здоров'я, дотримання прав і розвитку людини є ключовими питаннями осіб з інвалідністю, яких держава нездатна забезпечити потребами з якісної охорони здоров'я та реабілітації. І нині особи з інвалідністю, більш за все, залишаються незадоволеними. Тому з точки зору дотримання прав людини не завжди реабілітація є доступною для різних категорій населення. Пов'язано це у першу чергу з тим, що особи з інвалідністю стикаються з нерівністю, піддаються різноманітним порушенням своїх прав, позбавлені самостійності. Нині інвалідність і бідність як проблеми суспільства зміцнюють і підсилюють один одного. Перша може привести до зниження рівня життя та бідності через відсутність доступу до освіти та зайнятості, а також збільшення витрат, пов'язаних з інвалідністю [4, с. 13].

Реабілітаційні ж послуги формують кадровий потенціал, сприяючи поверненню людей/громади до своїх домівок. Також це сприяє самостійному життю, задіянні осіб з

інвалідністю в освіті, на ринку праці, суспільного життя. Це у свою чергу може знизити потребу в підтримці офіційних служб, скорочуючи час і фізичне навантаження на осіб, які забезпечують догляд. Такий стан можливий за умови якісного й своєчасного інформування населення про реабілітаційні послуги, оскільки підвищення рівня поінформованості виступає пріоритетним напрямом та важливою ділянкою роботи працівників соціальної сфери.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Діяльність з інформування громадськості про надання реабілітаційних послуг закріплено на законодавчому рівні, який умовно можна поділити на дві категорії, а саме: нормативно-правова документація, що регулює безпосередньо інформаційні відносини та нормативно-правова документація, що регулює надання реабілітаційних послуг. Зауважимо, що відповідне законодавство визначає і діяльність органів державного та місцевого управління, які користуються належною нормативно-правовою

© Драчук О. В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 11(4) 2020

документацією щодо інформування населення з надання реабілітаційних послуг.

У методичному посібнику «Інформування населення про соціальні та реабілітаційні послуги», виданому за Проектом Програми розвитку ООН та Міністерства соціальної політики України «Підтримка реформи соціального сектору в Україні» інформування громадськості розглядається як «систематична робота з поширення інформації через різні канали інформування, тобто способи донесення інформації (ЗМІ, телефонні лінії, консультативну роботу тощо), спрямована на громадськість у цілому, певний її сегмент або окремих індивідів» [15].

На жаль, пошукова система за ключовими словами «інформування громадськості...», «інформування населення...» видає тільки один документ «Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки» [13] і у Наказі Головного контрольно-ревізійного управління України Державної податкової адміністрації України «Про затвердження Порядку взаємного інформування органів державної контрольно-ревізійної служби України та органів державної податкової служби України про факти фінансових порушень та вжиті заходи» знаходимо поняття «інформування» [11]. Проте є інші законодавчі документи, в яких зустрічається поняття «інформація», а саме у Законах: «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації в Україні», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»; постанові Кабінету Міністрів України «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів

виконавчої влади» та ін. (виділено нами).

Мета статті полягає в розкритті сутності інформування населення з надання реабілітаційних послуг.

Методи. Контент-аналіз ЗМІ з інформування населення щодо надання реабілітаційних послуг.

Результати. Перш ніж розглядати інформування населення щодо надання реабілітаційних послуг, звернемося спочатку до тлумачення зазначеного поняття. Так, Словник української мови трактує його як «дію за значенням інформувати» [17]. Остання трактується як повідомлення про що-небудь; доведення до відома [17]. Інше пояснення терміну «інформування» пов'язано з можливими порушеннями, вчиненими незаконними, корупційними, шахрайськими, небезпечними діями державних/приватних організацій, а також їхніми ризиками для осіб/установ, що можуть вплинути на їхні дії [3]. Підтвердження цьому знаходимо у Наказі Головного контрольно-ревізійного управління України Державної податкової адміністрації України: «...встановлення механізму надання органами державної контрольно-ревізійної служби інформації про факти виявлених за результатами ревізій (перевірок) порушень фінансової дисципліни та зворотного інформування органами державної податкової служби щодо вжитих за цими фактами заходів...» [11].

Міжнародна доповідь ВООЗ визначає, що інформування про реабілітацію включає комплекс заходів сприяння особам, які ймовірно мають інвалідність, з метою досягнення і підтримки оптимального функціонування у взаємодії з навколишнім їх середовищем. Проте, зазначена доповідь зосереджена тільки на медичних аспектах реабілітації, а саме терапії (фізіотерапія,

© Драчук О. В.

трудотерапія, логопедія, орієнтація і навчання мобільності та ін.), допоміжних технологіях (протези, ортези, інвалідні коляски, слухові апарати, білі тростини та ін.), реабілітаційній медицині. В той час як справжній ситуаційний аналіз робить акцент на медичний аспект реабілітації – і це відображено в зібраних даних, висновках, рекомендаціях, аспект дотримання прав людини в сфері інвалідності занадто істотно пов'язаний з медичним станом, щоб ігнорувати його в будь-якому аналізі реабілітаційних послуг. Тому даний аналіз є стислим оглядом поточної ситуації в галузі охорони здоров'я, освіти, соціальної допомоги та підтримки, а також питання створення сприятливих умов для людей з обмеженими можливостями.

Таким чином, інформування осіб з інвалідністю включає в себе надання інформації щодо:

- медичної реабілітації (включає відновлювальну терапію, реконструктивну хірургію, протезування та ортезування);

- професійної реабілітації (включає професійну орієнтацію, професійну освіту, професійно-виробничу адаптацію, працевлаштування);

- соціальної реабілітації (включає соціально-середовищну орієнтацію та соціально-побутову адаптацію).

На жаль, послуги з реабілітації, доступні в даний час, все ще недостатні для задоволення потреб населення з точки зору кількості та якості.

До основних проблем можемо віднести:

- відсутність стратегії з питань інвалідності та обмежена законодавча база;

- відсутність професійного рівня кадрових ресурсів в області реабілітації;

- відсутність реабілітаційних послуг на всіх рівнях, особливо в сільській місцевості;

- відсутність стандартів якості та належного моніторингу послуг в сфері інвалідності та реабілітації;

- обмежене фінансування діяльності в сфері інвалідності і реабілітації;

- низький рівень координації серед небагатьох партнерів, що підтримують діяльність у сфері інвалідності і реабілітації;

- обмежену участь людей з обмеженими можливостями в процесі прийняття рішень;

- загальний брак інформації про переваги і потенціал реабілітаційних послуг для зниження порушень та інвалідності, а також сприяння в питаннях інтеграції та участі [2, с. 16].

Зазначене вище сприяє розвитку ускладнень, з якими стикаються особи з інвалідністю, багато з яких можливо уникнути.

Оцінка передбачає три типи діяльності

1. Національний рівень:

- 1) формування міжвідомчої робочої групи фахівців, яка охоплює різні аспекти інвалідності, а також інші потреби населення у реабілітації, надання консультацій і рекомендацій з проведення ситуаційного аналізу;
- 2) огляд поточної законодавчої бази;
- 3) збір і аналіз існуючих та наявних статистичних даних по інвалідності;
- 4) проведення семінарів.

2. Рівень надання послуг:

- 1) візити до окремих постачальників послуг по всій країні, в тому числі в урядові та неурядові установи в великих містах і в сільській місцевості;
- 2) візити і проведення інтерв'ю з партнерами, в тому числі навчальними

установами, державними органами і органами місцевого самоврядування.

3. Рівень бенефіціара: 1) інтерв'ю з представниками громадянського суспільства і міжнародних організацій, що займаються питаннями реабілітації; 2) фокус-групи за участю людей з обмеженими можливостями в міських і сільських районах [1, с. 24].

Підготовчі заходи включають в себе складання повної карти постачальників реабілітаційних послуг в країні в секторах охорони здоров'я, соціального захисту, освіти. Хоча загальна кількість постачальників послуг не занадто велика, з самого початку було ясно, що неможливо відвідати або провести інтерв'ю з кожним партнером і центрами обслуговування в країні. Проте, за підтримки Міністерств: охорони здоров'я і соціального захисту населення, було отримано повний доступ до великої кількості установ і об'єктів по всій країні як в міський, так і в сільській місцевості. В основному, це були медичні заклади, але також були охоплені установи з інших секторів з метою отримання більш широкої картини. Обґрунтованість висновків додатково підкріплюється однорідністю спостережуваних ситуацій. Хоча даний ситуаційний аналіз описує стан реабілітаційних послуг тільки в загальних рисах, вважаємо, що він представляє точну картину в цій сфері. Звіт детально розглядає реабілітацію (термінологію, міжнародні посилання, стандарти та ін.), оскільки очікується, що зміст і висновки звіту виступатимуть в якості інструменту для підвищення обізнаності та пропаганди. Треба сподіватися, що він допоможе покращити якість життя осіб з обмеженими можливостями, а також людей, які потребують реабілітації [2, с. 16].

У процесі вивчення ключових питань, пов'язаних з термінологією,

було виявлено дві основні проблеми. Так, щоденне використання термінології, пов'язаної з реабілітацією, не завжди збігається з визнаними міжнародними визначеннями. «Реабілітація», «фізіотерапія», «трудотерапія» визначені неточно, і як наслідок – активно не використовуються. Наприклад, іноді не робиться відмінність між інвалідністю і порушенням, або контекст, в якому вони використовуються, не відповідає міжнародним визначенням.

Мова відображає також і ставлення суспільства до слова «непрацездатний», котре часто використовується в країнах колишнього Радянського Союзу по відношенню до людей з обмеженими можливостями. За проведеним дослідженням (2005 р.), уряди країн СНД успадкували негативне поняття інвалідності. Дискримінація і негативне ставлення може знизити якість життя осіб з обмеженими можливостями. Хоча в останні роки досягнуті деякі покращення, сьогодні в суспільстві все ще зберігається та ж сама негативна точка зору щодо інвалідності, і це відбивається у використанні терміну «інвалід» [6, с. 138], хоча в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [10], а саме: «Кодексі законів про працю України» [7]; «Сімейному кодексі України» [16]; Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [14] слова «інвалід війни», «дитина – інвалід з дитинства», «інвалід з дитинства» «інвалід», «дитина-інвалід», замінено словами «особи з інвалідністю внаслідок війни»; «дитина з інвалідністю з дитинства»; «особа з інвалідністю з дитинства», «особа з інвалідністю», «дитина з інвалідністю» [7; 8; 10; 14; 16].

Закон України «Про інформацію» визначає основні принципи інформаційних відносин, а саме:

© Драчук О. В.

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- вірогідність і повнота інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [12].

Виходячи з вищеперелічених принципів надамо характеристику інформації з надання реабілітаційних послуг. По-перше, з метою якісного отримання необхідної інформації, вважаємо її своєчасність, завдяки якій відбувається інформування особи з інвалідністю про нові реабілітаційні послуги або зміни в них. При цьому особа з інвалідністю дізнається швидко про зміни, а тому більш оперативно зможе відреагувати.

Повнота інформації забезпечить особі з інвалідністю повний обсяг інформації. Вважаємо за доцільне обов'язково повідомити особі з інвалідністю: вказати початок певної послуги; пріоритетність послуги; постачальник, який буде надавати послугу; документи (інструкції), на основі чого надається дана послуга.

Інформація повинна бути точною, та не обтяжувати другорядними даними особистість з інвалідністю.

Нагадування інформації може відбуватися за допомогою автоматизованих систем. На сьогодні особи з інвалідністю мають ПК, ноутбуки, планшети, смартфони тощо, тому ChatBot може бути помічником при наданні інформації.

Аналіз сайтів дозволив зробити такі висновки. Головна інформація про

реабілітаційні послуги у більшості випадків відбувається за допомогою розміщення публікацій в друкованих ЗМІ та інших веб-ресурсах; виступи фахівців на радіо і телебаченні, випуск повідомлень у форматі соціальної реклами; проведення зустрічей з представниками ЗМІ у форматі брифінгів, прес-конференцій, інтерв'ю; засідання круглих столів з представниками громадських організацій; проведення флешмоб-акцій учасників Табору активної реабілітації; «З тобою я зможу»; «Не мовчи! Ми допоможемо...», «Молодь – за легалізацію праці» тощо; виготовлення відеороликів «Скажи «STOP» хабарництву». Не хочемо оминати поза увагою і можливості та переваги Веб-порталу електронних послуг. Позитивно вважаємо інформацію, розміщену на банерах.

Вважаємо за доцільне залучення осіб з інвалідністю до проведення дебатів, на яких вони висловлюють свої позиції щодо надання реабілітації. Звичайно, створення на оновлення Веб-порталу, сторінок в соціальних мережах Facebook, Viber, WatsApp, Telegram тощо, відеоновин, розміщених на відеосервісі Youtube.

Висновки і перспективи. Отже, вважаємо за доцільне інформувати осіб з інвалідністю через виступи в радіо- та телеэфірах, розміщення актуальних повідомлень в друкованих ЗМІ, соціальних мережах, зустрічі за місцем проживання осіб з інвалідністю чи тимчасового перебування на стаціонарному лікуванні, роз'яснення в режимі «гарячих» телефонних ліній, надання дистанційних консультаційних послуг в режимі відеозв'язку тощо.

Таким чином, реабілітаційні послуги надаються людям, які мають потребу в соціальному захисті. З метою надання таких послуг, в першу чергу потрібно вивчити та проаналізувати потребу щодо соціальних послуг.

© Драчук О. В.

Список використаних джерел

1. Бакуменко Д.В., Грицак А.П. Проблемы и перспективы развития Украины: аналит. материалы. Москва: НАГУ, 2005. 180 с.
2. Бартків О.С., Дурманенко О.Л. Система виховної роботи в педагогічному інституті. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 17. С. 36–40.
3. Боротьба з корупцією та сектор безпеки. *Демократичне урядування у секторі безпеки*. URL: <https://cutt.ly/Ljn9VHL>
4. Величко В. О. Децентралізація влади: міжнародний досвід. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 28. С. 12-22.
5. Венгрежановська О., Костін С. Соціальна підтримка безпритульних. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2000. № 2. С. 38-47.
6. Григорьева М. И. Социальная работа как вид деятельности: проблема методологического анализа. *Вестник Пермского университета*. Пермск, 2009. Вып. 4(6). С. 134-139.
7. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю. *Ратифіковано Законом № 1767-VI* від 16.12.2009.
9. Предупреждение инвалидности и реабилитация: доклад комитета экспертов ВОЗ по предупреждению инвалидности и реабилитация. Женева, 1983. 42 с. (Сер. техн. докл. 668).
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України. Закон України від 19 грудня 2017 року № 2249-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 6-7. Ст. 43
11. Про затвердження Порядку взаємного інформування органів державної контрольно-ревізійної служби України та органів державної податкової служби України про факти фінансових порушень та вжиті заходи. Наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Державної податкової адміністрації України № 143/514 від 22.12.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z003-0-02#Text>
12. Про інформацію. Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 48. Ст.650
13. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки. Указ Президента України від 21 лютого 2017 р. № 43/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2-017#Text>
14. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. Ст. 252.
15. Семигіна Т., Коришова Г., Іванова О. Інформування населення про соціальні та реабілітаційні послуги: методичний посібник / проект ПРООН «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». К. : К.І.С., 2013. 104 с.
16. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
17. Словник української мови : в 11 томах. Т. 4. 1973. С. 42.

References

1. Bakumenko D.V., Gritsak A.P. Problemy i perspektivy razvitiya Ukrainy: analit. materialy. Moskva: NAGU, 2005. 180 s.

2. Bartkiv O.S., Durmanenko O.L. Systema vykhovnoi roboty v pedahohichnomu instytuti. Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. 2011. № 17. S. 36–40.
3. Borotba z koruptsiiei ta sektor bezpeky. Demokratychnе uriaduvannia u sektori bezpeky. URL: <https://cutt.ly/Ljn9VHL>
4. Velychko V. O. Detsentralizatsiia vlady: mizhnarodnyi dosvid. Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia. 2014. Vyp. 28. S. 12-22.
5. Venhrezhanovska O., Kostin S. Sotsialna pidtrymka bezprytulnykh. Sotsialna polityka i sotsialna robota. 2000. № 2. S. 38-47.
6. Grigoreva M. I. Sotsialnaya rabota kak vid deyatelnosti: problema metodologicheskogo analiza. Vestnik Permskogo universiteta. Permsk, 2009. Vyip. 4(6). S. 134-139.
7. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR, 1971. Dodatok do № 50. St. 375.
8. Konventsiia pro prava osib z invalidnistiu. Ratyfikovano Zakonom № 1767-VI vid 16.12.2009.
9. Preduprejdenie invalidnosti i reabilitatsiya: doklad komiteta ekspertov VOZ po preduprejdeniyu invalidnosti i reabilitatsiya. Jeneva, 1983. 42 s. (Ser. tehn. dokl. 668).
10. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 19 hrudnia 2017 roku № 2249-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2018. № 6-7. St. 43.
11. Pro zatverdzhennia Poriadku vzaiemnoho informuvannia orhaniv derzhavnoi kontrolno-reviziinoi sluzhby Ukrainy ta orhaniv derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy pro fakty finansovykh porushen ta vzhyti zakhody. Nakaz Holovnoho kontrolno-reviziinoho upravlinnia Ukrainy, Derzhavnoi podatkovoi administratsii Ukrainy № 143/514 vid 22.12.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z003-0-02#Text>
12. Pro informatsiiu. Zakon Ukrainy vid 2 zhovtnia 1992 roku № 2657-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 1992. № 48. St.650
13. Pro Kontseptsiuu vdoskonalennia informuvannia hromadskosti z pytan yevroatlantychnoi intehratsii Ukrainy na 2017-2020 roky. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21 liutoho 2017 r. № 43/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2-017#Text>
14. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini. Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 1991 roku № 875-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. 1991. № 21. St. 252.
15. Semyhina T., Koryshova H., Ivanova O. Informuvannia naselennia pro sotsialni ta reabilitatsiini posluhy: metodychnyi posibnyk / proekt PROON «Pidtrymka reformy sotsialnogo sektoru v Ukraini». K. : K.I.S., 2013. 104 s.
16. Simeinyi kodeks Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2002. № 21-22. St. 135.
17. Slovnyk ukraïnskoi movy : v 11 tomakh. T. 4. 1973. S. 42.

INFORMING THE POPULATION ON THE PROVISION OF REHABILITATION SERVICES: STATE, PROBLEMS, PROSPECTS

Drachuk O. V.

Abstract. *The article describes the concept of "information", "awareness". At the legislative level, the analysis of regulatory documents related to informing the population. Rehabilitation services, which are not satisfied with persons with disabilities, have been identified. The directions for informing about medical, professional, social rehabilitation are highlighted. Review of the problem of the availability of rehabilitation. Complications are characterized. Persons with disabilities face the corresponding assessment at the national level, the level of service delivery and the beneficiary level. The basic principles of information relations are revealed. Review analysis of sites that contain information on the provision of rehabilitation services.*

Key words: *information, population, persons with disabilities, health care, services, principles, rehabilitation.*